

ційна юрисдикція в Україні: проблеми теорії, методології і практики / В. Є. Скомороха. – К. : МП Леся, 2007. – 716 с. **14.** Тодыка Ю. Н. Толкование Конституции и Законов Украины: теория и практика / Ю. Н. Тодыка. – Х. : Факт, 2001. – 328 с. **15.** Рахманін С. Уроки парламентаризму // Дзеркало тижня / Сергій Рахманін. – 2009. – 6–12 черв. – № 20 (748). **16.** Королук В. Благими намірами / Володимир Королук // Голос України. – 2009. – 6 черв. – № 104 (4604). **17.** Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про вибори народних депутатів України» (справа про вибори народних депутатів України) від 26 лютого 1998 р. № 1–рп/98 : [Справа № 03/3600–97, № 03/3608–97, № 1–13/98] // Офіційний вісник України. – 1998. – № 23. – С. 93. **18.** Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 63 народних депутатів України положень статті 43 Закону України «Про вибори народних депутатів України» (справа про виборчу заставу) від 30 січня 2002 р. № 2–рп/2002 : [Справа № 1–18/2002] // Офіційний вісник України. – 2002. – № 6. – Ст. 245.

Надійшла до редколегії 02.03.2010.

УДК 342.951:630

Г. А. Гончаренко

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ НАУКОВОГО ТА КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛІСОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Досліджено особливості системи підготовки кадрів та наукового забезпечення лісової галузі України, нормативно-правове підґрунтя створення і функціонування цієї системи. Враховано досвід інших країн (зокрема Фінляндії) щодо підготовки фахівців для лісового господарства. Підкреслено, що стан та розвиток лісової галузі значною мірою залежить від якості її кадрового забезпечення. Окреслено основні проблеми, що існують у цій сфері, та окремі напрямки їх вирішення.

***

Исследованы особенности системы подготовки кадров и научного обеспечения лесной сферы Украины, нормативно-правовое основание создания и функционирования этой системы. Учен опыт других стран (в частности Финляндии) по подготовке специалистов для лесного хозяйства. Подчеркнуто, что состояние и развитие лесной сферы в значительной степени зависят от качества ее кадрового обеспечения. Очерчены основные проблемы, которые существуют в этой сфере, и отдельные направления их разрешения.

***

Peculiarities of the system of personnel training and scientific guaranteeing of forest sphere of Ukraine its normative and legal creation and functioning are researched. Experience of other countries (in particular Finland) about training specialists for forestry is taken into consideration. It is stressed that the state and development of forestry mostly depend on the quality of its personnel guaranteeing. The main problems existing in this sphere and some directions of their solving are stated.

Ліси України є національним багатством. За своїм призначенням та розташуванням вони виконують цілу низку важливих функцій (оздоровчі, захисні, санітарно-гігієнічні, водоохоронні та інші), забезпечують потреби суспільства в лісових ресурсах [1]. Збереження лісів і збалансований розвиток лісового господарства спрямований на посилення екологічних, соціальних та економічних функцій лісів, а також майбутнє лісу, значною мірою залежить від якості професійної майстерності кадрів галузі. Саме тому їх підготовка є об'єктом постійної уваги з боку держави.

Мета статті полягає у здійсненні аналізу існуючої системи наукового та кадрового забезпечення лісогосподарської галузі України (організаційно-правові аспекти) з метою встановлення напрямів удосконалення для подальшого ефективного її функціонування.

Ведення лісового господарства, за свідченням науковців, які досліджували проблеми лісової галузі, потребує постійного наукового супроводу для вирішення поточних проблем і визначення стратегічних завдань. Різні аспекти сфери охорони навколишнього природного середовища, що мають стосунок і до лісів, знайшли відображення в працях таких вчених-юристів, як В. І. Андрейцев, А. П. Гетьман, Н. В. Єремеев, В. В. Костицький, Г. Н. Полянський та ін. Але комплексного аналізу системи наукового та кадрового забезпечення лісогосподарської галузі України до останнього часу зроблено не було.

Про актуальність зазначеної проблеми свідчить і той факт, що в «Державній цільовій програмі «Ліси України» на 2010–2015 роки» (затвердженій Постановою Кабінету Міністрів України № 977 від 16 вересня 2009 р.) покращення наукового та кадрового забезпечення галузі лісового господарства розглядається як один із важливих напрямків забезпечення збалансованого розвитку лісової галузі [2].

Кадрова політика являє собою найважливіший напрям державного управління, що орієнтований на реалізацію потреб суспільства в кадрах. Кадри поєднують професійно підготовлені групи людей, що здійснюють діяльність у різних сферах суспільства. Вони є складним утворенням, що визначає соціальну стратифікацію суспільства. Кадри класифікуються за сферами організації суспільства. За ієрархією управління слід розрізняти керівників, фахівців і виконавців [3, с. 466].

Що стосується кадрового забезпечення лісової галузі, то, на думку фахівців, в Україні вказана проблема постає дуже гостро. По-перше, згідно з офіційними матеріалами, у 2009 році чисельність штатних працівників у системі Держкомлісгоспу становила 72 тис. осіб. На посадах керівних працівників і

спеціалістів працюють понад 21 тис. осіб, з яких лише «більше половини» мають вищу освіту відповідного фахового спрямування [6]. По-друге, у зв'язку з виданням 25 листопада 2009 р. Кабінетом Міністрів України розпорядження № 1465-р «Про вдосконалення порядку управління лісовим господарством», у поточному 2010 році до сфери управління Державного комітету лісового господарства (далі – Держкомлісгосп) передаються державні лісгосподарські підприємства, що належать до сфери управління Міністерства аграрної політики та Міністерства оборони, крім тих, що безпосередньо використовуються для потреб оборони [4]. Тобто чисельність працівників (у тому числі керівних) Держкомлісгоспу буде значно збільшена. Враховуючи наведене, проблема профільної підготовки кадрів лісової галузі в сучасний період набуває ще більшої актуальності.

До повноважень центрального органу виконавчої влади з питань лісового господарства Лісовим кодексом України (ст. 28) віднесено поряд з іншими участь у підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації кадрів лісового господарства, координація роботи підпорядкованими йому науково-дослідними установами. Центральним органом виконавчої влади з питань лісового, мисливського господарства та полювання є Державний комітет лісового господарства. Діяльність комітету спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через міністра охорони навколишнього середовища, його основні завдання, напрямки та форми діяльності закріплені «Положенням про Державний комітет лісового господарства України» (затвердженим Постановою КМУ від 27 червня 2007 р. № 883).

Розглянемо існуючу на сьогодні систему профільної підготовки кадрів галузі. Фахівців для лісгосподарського виробництва готують 8 галузевих вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації, що відносяться до сфери управління Держкомлісгоспу (відповідно до затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України «Питання Державного комітету лісового господарства» від 28 жовтня 1997 р. № 1180 Переліку підприємств, установ та організацій, що передаються до сфери управління Держкомлісгоспу). Це, зокрема, такі навчальні заклади, як Березнівський лісовий коледж (Рівненська область); Великоанадольський лісовий коледж (Донецька область); Кременецький лісотехнічний коледж (Тернопільська область); Лубенський лісотехнічний коледж (Полтавська область); Малинський лісотехнічний коледж (Житомирська область); Сторожинецький лісовий коледж (Чернівецька область); Чугуєво-Бабчанський лісовий коледж (Харківська область); Шацький лісовий коледж ім. В. В. Сулька (Волинська область). Всього в них у середньому щорічно навчаються понад шість тисяч студентів.

3-поміж професійних напрямків, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації, виділяють: лісове господарство, мисливське господарство, експлуатація та ремонт обладнання лісового комплексу, лісозаготівля та первинна обробка деревини, технологія деревообробки, зелене будівництво і садово-паркове господарство та ін.

З урахуванням того, що формування кадрової політики сфери управління лісового господарства має ґрунтуватися на принципах пріоритетності профільної освіти, підготовку спеціалістів вищої кваліфікації (спеціалістів та магістрів) для галузі здійснюють у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації – Національному аграрному університеті (Київ), Національному лісотехнічному університеті України (Львів), Харківському національному аграрному університеті ім. В. В. Докучаєва, Житомирському державному агроекологічному університеті та південному філіалі «Кримський агротехнологічний університет» НАУ (м. Сімферополь). І щорічно ВНЗ III-IV рівнів акредитації готують для галузі понад 250 спеціалістів і магістрів, що становить лише 1,2 % щодо числа працюючих на керівних посадах у системі Держкомлісгоспу, для якої їх готують. Якщо ВНЗ III-IV рівнів акредитації будуть і надалі готувати лише по 250 спеціалістів вищої кваліфікації галузі на рік, для повного оновлення керівних кадрів Деружкомлісгоспу знадобиться 84 роки. Вказаний приклад яскраво показує проблему керівного кадрового забезпечення галузі.

Підтримуємо думку науковців, які стверджують, що кадрова політика повинна бути перспективною, мати запобіжний і випереджувальний характер, розрахований на формування кадрів XXI ст., враховувати соціальний прогрес, зміну характеру праці та управлінських процесів. Не можна кадрову політику пов'язувати тільки з вирішенням поточних завдань. Важливо бачити перспективи і стратегію розвитку галузі [8]. Враховуючи зазначене, невід'ємною частиною сталою розвитку галузі є підвищення кваліфікації кадрових працівників різних рівнів.

Підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації керівних працівників і спеціалістів для галузі здійснюється в Українському центрі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів лісового господарства «Укрцентркадрліс» (м. Боярка Київської області). Щорічно на базі центру проходить навчання з підвищення кваліфікації майже 1500 керівних працівників та спеціалістів лісового господарства.

Підготовка та підвищення кваліфікації робітничих кадрів галузі (лісників, егерів, лісорубів, верстатників деревообробних верстатів, заточників деревообробних інструментів, чокерівників, штабелювальників, розкряжувальників та інших) здійснюється

на базі підвідомчих навчальних закладів, в професійно-технічних навчальних закладах іншого відомчого підпорядкування та безпосередньо на виробництві.

Підготовці фахівців лісового господарства передусе профорієнтаційна робота із шкільною молоддю. У взаємодії з місцевими органами освіти на підприємствах галузі створені понад 300 учнівських лісництв, у роботі яких беруть участь близько 8,5 тис. учнів 7–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Щорічно понад 200 активних членів учнівських лісництв вступають до вищих навчальних закладів, ще близько 300 – працевлаштовуються за робітничими професіями на підприємствах галузі.

Подолання наслідків кризи в Україні, якісного відновлення суспільства, оздоровлення всіх його сфер неможливі без ефективної кадрової політики, що так і не була сформована в останні роки.

Позитивного значення для України може мати приклад інших країн щодо підготовки фахівців для лісового господарства. Пошлемося на досвід Фінляндії, чий досягнення з організації та розвитку освіти і науки лісової галузі високо оцінені на міжнародному рівні. В сучасній Фінляндії вищу освіту за лісовими спеціальностями отримують у спеціалізованих університетах у містах Гельсинкі та Йоенсуу, на багатьох природничих факультетах інших вишів, у технічних вишах для лісової промисловості, у вищих професійних школах, професійних училищах. Цей напрямок освіти у Фінляндії порівняно з іншими європейськими країнами представлений найбільш широко. Наприклад, Фінляндія пишається тим, що дві третини європейців, зайнятих у лісовій та целюлозній промисловості, отримали профільну освіту у Фінляндії. Крім того, як позитивний досвід Фінляндії можна розглядати модель управління лісовим фондом країни, який на 60 % належить приватним особам, на 26 % – державі та на 14 % – компаніям. Україна йде шляхом передачі земель у власність фізичних осіб (у тому числі земель лісового фонду), тому в подальшому вказаний досвід буде цінним для нашої держави.

Розвиток лісової галузі потребує наукового забезпечення реалізації державної політики щодо запровадження сталого управління лісами та охорони навколишнього природного середовища, підвищення ефективності лісгосподарського виробництва та використання різноманітних функцій лісів. З цією метою була прийнята Комплексна програма розвитку галузевої науки Держкомлісгоспу на 2006–2015 роки, яка окреслила основні напрямки розвитку, а саме:

- вдосконалення тематичної спрямованості наукових досліджень з врахуванням перспективних завдань та поточних проблем лісового господарства;
- впровадження результатів досліджень у практичну діяльність лісових підприємств;
- зміцнення існуючої та створення нової дослідної бази науково-дослідних організацій;
- забезпечення науковими кадрами;
- створення необхідної технічної бази для забезпечення наукової діяльності;
- розширення міжнародної наукової співпраці тощо [9].

Наукові дослідження в галузі лісового господарства здійснюють підвідомчі Держкомлісгоспу України (згідно затвердженого Постановою КМУ «Питання Державного комітету лісового господарства» від 28 жовтня 1997 р. № 1180 Переліку підприємств, установ та організацій, що передаються до сфери управління Держкомлісгоспу) наукові установи: Український науково-дослідний інститут лісового господарства та агролісомеліорації ім. Г. М. Висоцького (УкрНДІАГА), який є провідним науковим центром лісівничої науки і наукових шкіл в Україні, та Український науково-дослідний інститут гірського лісівництва ім. П. С. Пастернака (УкрНДІгірліс), який визначено в країні основною організацією з розробки науково-технічних питань ведення лісового господарства в гірських умовах. Кожен з цих наукових закладів має розгалужену мережу філій, науково-дослідницьких станцій тощо.

Так, УкрНДІАГА (м. Харків) підпорядковані Степовий (м. Херсон) та Поліський (м. Житомир) філіали, 7 лісових науково-дослідних станцій (Вінницька, Київська, Краснотростянецька, Кримська, Луганська, Маріупольська, Новгород-Сіверська). УкрНДІАГА видає збірник наукових праць «Лісівництво і агролісомеліорація», який є фаховим за трьома науковими спеціальностями (сіськогосподарські, біологічні, економічні науки) [6].

Наукова діяльність УкрНДІгірліс (м. Івано-Франківськ) здійснюється на території Карпатського регіону (Івано-Франківська, Закарпатська, Львівська та Чернівецька області). Тут створено науково-дослідну та експериментальну бази, які включають Карпатську лісову науково-дослідну станцію (м. Мукачеве), Тернопільський опорний пункт, гідростанціони [6].

Дослідна мережа УкрНДІАГА та УкрНДІгірліс охоплює всі природно-кліматичні зони України, а також унікальні об'єкти лісівничої науки, багато з яких створені понад 150 років тому [6].

На сьогоднішній день дослідна мережа в цілому досить збалансована за природно-економічними зонами України та нау-

ковими напрямками, що дає змогу проводити дослідження на високому науковому рівні.

У 2004 році спільним рішенням Президії Національної академії наук України (НАНУ) та Держкомлісгоспу України інститути УкрНДІАГА та УкрНДІгірліс отримали статус наукових установ подвійного підпорядкування – НАНУ (в науково-методичному плані) та Держкомлісгоспу (в частині фінансово-господарської діяльності та в науково-методичному плані). Дослідження УкрНДІАГА та УкрНДІгірліс охоплюють фундаментальні та прикладні аспекти.

Науково-дослідні інститути галузі приділяють значну увагу зміцненню та розширенню контактів із міжнародними установами, участі у спільних міжнародних проектах. Галузеві інститути є членами Міжнародної спілки лісових наукових організацій (IUFRO), а УкрНДІАГА з 2000 року – членом Європейського лісового інституту (ЕЛІ), що є надзвичайно важливим із точки зору пан-європейського виміру та перспектив розвитку лісової науки в Україні [7].

Галузеві науково-дослідні інститути готують фахівців вищої кваліфікації через аспірантуру та докторантуру. В УкрНДІАГА функціонує спеціалізована вчена рада із захисту дисертацій за спеціальностями: 06.03.01 – лісові культури та фітомеліорація і 06.03.03 – лісовинадство і лісівництво.

З усіх напрямків наукових досліджень, як підсумок, розробляються галузеві нормативні документи та рекомендації, настанови тощо, які проходять дослідно-виробничу перевірку в підприємствах і організаціях галузі, узгодження і затвердження у встановленому порядку. Затверджені розробки видаються друкарським способом і направляються підприємствам Держкомлісгоспу для впровадження [6].

Існуюча система наукового забезпечення лісгосподарської галузі України достатньо розгалужена і має всі можливості охоплювати потреби галузі, своєчасно вирішувати проблемні питання. Водночас, зволікання з вирішенням нагальних проблем може за певний час зруйнувати історично і географічно складену та структуровану науку галузі. Найбільш гострі проблеми дуже точно, як на нашу думку, окреслені начальником управління наукового забезпечення та інформації Держкомлісгоспу України Віктором Корнієнком під час робочої доповіді за темою «Роль науки у забезпеченні сталого розвитку лісового господарства». З-поміж таких проблем на особливу увагу заслуговують наступні:

- збереження кваліфікованих кадрів та лісівничих шкіл, залучення до наукових досліджень талановитої молоді;
- підвищення ефективності наукових досліджень;

– невисока зацікавленість лісогосподарських підприємств та пасивне ставлення наукових установ до впровадження власних наукових розробок та деякі інші.

Сама від вирішення цих проблем значною мірою залежить подальша дієздатність наукових установ лісової галузі. Зрозуміло, що проблему кадрового і наукового забезпечення галузі, порушену в даній статті, неможливо вирішити за короткий термін, однак нехтування нею і висвітлення в офіційних джерелах лише позитиву сфери лісового господарства України може поглибити вказану проблему та уповільнити її скоріше вирішення.

Список літератури: 1. Лісовий кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 17 – Ст. 99. 2. Про затвердження Державної цільової програми «Ліси України» на 2010–2015 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 16 верес. 2009 р. № 977 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 72. 3. Щекин Г. В. Социальная теория и кадровая политика : монография. – К. : МАУП, 2000. – С. 576. 4. Про вдосконалення порядку управління лісовим господарством : розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 листоп. 2009 р. № 1465-р // Урядовий кур'єр. – 2009. – № 238. 5. Сурмін Ю. Концептуально-методологічні аспекти сучасної кадрової політики в Україні // Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. – 2005. – № 3. – С. 107. 6. Лісове господарство України. – Офіц. видання Держ. комітету лісового господарства. – К. : ЕКО-інформ, 2009. 7. Матеріали розділу «Наукове забезпечення галузі» офіційного сайту Державного комітету лісового господарства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=32980&cat_id=328. 8. Петрусь С. Сучасна державна кадрова політика: сутність, особливості формування та реалізації // Вісник Академії митної служби України. – 2006. – № 2. – С. 88–93. 9. Додаток № 1 до наказу Державного комітету лісового господарства України від 17 листоп. 2005 р. № 486 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article;jsessionid=4F49F022E4A2ED135D1A445AC6F7E70C?art_id=35335&cat_id=33020.

Надійшла до редколегії 04.03.2010